

УДК 339:316.323

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ ЛЮДСЬКИМ РОЗВИТКОМ

Саричев В.І., к.і.н., доц.

Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара

В статті показана роль міжнародних організацій в глобальному управлінні людським розвитком. Приведен аналіз і тлумачення поняття «глобальне управління», обобщено взгляд основних теоретических школ относительно существующих концепций глобального управления. На примере ОЭСР, ЕС и БРИКС создана принципиальная схема построения глобального управления и определены основные инструменты «мягкого влияния» с целью реализации стратегических целей.

Ключевые слова: глобальное управление, человеческое развитие, международные организации, инструменты управления, субъекты глобального управления.

The article highlights the role of international organizations in the global management of human development. The above analysis and interpretation of the concept of "global governance" generalized view of the main theoretical schools on existing concepts of global governance. In the case of the OECD, the EU and BRICS established principle scheme of global governance and principal tools of "soft power" to implement the strategic goals.

Key words: global governance, human development, international organizations, management tools, the actors of global governance.

Постановка проблеми. Існування в світі великих соціальних і природних просторів, потужних сфер діяльності людини (міжнародна політика, економіка і фінанси, безпека і екологія), що мають глобальне значення – як аксіома міцно закріпилася в науковій політико-економічній думці сучасності. Необхідність загального впорядкування цієї ланки ноосфери, стратифікації та оновлення наявної багаторівневої системи інститутів загальносвітового, міжнародного, наднаціонального і регіонального регулювання й складає предметне поле категорії глобального управління.

Проте, ані в науково-експертному товаристві, ані в діячів міжнародних об'єднань та державних чиновників на сьогодні немає чіткого розуміння суті глобального управління. У науковому обігу є декілька тлумачень цієї категорії.

Глобальне управління, як переклад англомовного global governance (управління, керівництво) передбачає передусім наявність владних дій, спрямованих на керування глобальними процесами з боку суб'єктів, які не мають для цього достатніх легітимних підстав. Це міжнародні неурядові організації, суспільно-громадські рухи різного забарвлення, корпоративні об'єднання, які захищають визнані гуманістичні цінності.

Відмінність терміна глобального управління як global government (управління, уряд) полягає у наявності чіткого легітимного підґрунтя, що закріплене чинною нормативно-правовою базою та спирається на фінансово-економічні, політико-правові, організаційні, військово-технічні можливості тощо [1, с.71-72].

Термін global administration (правління, адміністрація) використовується для позначення виду політичної діяльності, яка спрямована на вироблення і реалізацію найбільш загальних стратегічних рішень щодо підтримання або трансформації параметрів світового порядку з масштабним соціальним впливом елементами глобальної «тріади» – глобальними державами, корпораціями та міжнародними організаціями [2, с.96].

Заради об'єктивності потрібно згадати ще одне тлумачення глобального управління quasi global governance, яке останнім часом набуло достатньої популярності і впливу у псевдонаукових колах й публіцистиці та ототожнюється зі світовим прихованим керуванням, яке здійснюється за лаштунками політичної арени на кшталт масонства, агентів впливу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глобальне управління як парадигма почало формуватися наприкінці ХХ ст. у межах американо-європейської, перш за все англосаксонської теоретико-наукової думки. Перші згадки про можливість і необхідність керування процесом глобалізації ми знаходимо у працях відомого американського соціолога Дж. Макліна, який у 1981 р. дійшов висновку про посилення процесів глобалізації соціальних відносин.

Згодом вчений-економіст Т. Левітт у своїй праці «Глобалізація ринків», що вийшла друком у 1983 р. в часописи «Гарвард бізнес ревью» звернув увагу на значення феномену злиття ринків окремих продуктів, як наслідок діяльності великих багатонаціональних корпорацій.

Поглиблену концепцію глобалізації також презентував у 1992 р. Р. Робертсон і лише з початку ХХІ ст. до наукової розробки проблеми глобального управління й людського розвитку долучилися дослідники Росії, Китаю, Індії, Південної Америки, Африки тощо.

Важливою складовою бібліографії проблеми глобалізації є праці Р.Фалка (інституційне оформлення нового світового порядку), Д. Хелда (світове лідерство в умовах функціонування багатополлярної системи), У. Бека (переорієнтація та реорганізація політичного простору).

Для такого більш політологічного підходу до глобалізації є важливим факт ствердження у міжнародному житті нових центрів прийняття стратегічних рішень, здатних не тільки впливати на правила «глобальної гри», а й визначати нові, які насамперед змінюють традиційні уявлення про суверенітет держав і обмежують їх статус основних міжнародних акторів.

Безпосередньо проблеми глобального управління знайшли своє висвітлення у працях Дж.Розенау (J. Rosenau), А. Наджама (Adil Najam), Т.Вайсса(Th.Weiss), Р.Такура (R.Thakur), які не тільки ретельно проаналізували поняття «глобального управління», а і запропонували власні підходи до визначення його характерних рис [3,с.7].

Узагальнений погляд основних теоретичних шкіл щодо існуючих концепцій глобального управління передбачає наявність трьох варіантів організації глобального регулювання: через реформування існуючих міжнародних інститутів із можливим розширенням їх повноважень; через створення нових, актуальних органів управління, що відповідатимуть сучасним глобальним процесам; через неінституційне глобальне управління у формі загальносвітового консенсусу, що викликає необхідність домінування або провідної держави, або коаліції [4].

Постановка завдання. Метою статті є визначення суті глобального управління людським розвитком з боку міжнародних організацій на прикладі діяльності Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), ЄС та БРІКС (Brazil, Russia, India, China, SouthAfrica).

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнений аналіз діяльності провідних акторів глобального соціально-економічного управління, що складаються з напівформальних структур (ОЕСР, БРІКС, АСЕМ, G20, G8) та офіційних структур (ЕКОСОП ООН, ЄС, ВТО, МВФ, група СБ) дозволяє скласти принципову схему побудови глобального управління у такому вигляді (див. рис.1).

Для дослідження було обрано процес глобального управління економічною і соціальною сферами, які є основним підґрунтям людського розвитку. У формалізованому вигляді глобальне управління відбувається у визначених межах між його рівнями (загальносвітовим, міжнародним, наднаціональним, регіональним) та дієздатністю основних суб'єктів, яка визначається наявністю ресурсів для досягнення стратегічних цілей. У перелік таких ресурсів поряд із зовнішньополітичними, правовими, фінансово-економічними та військовими нами додано соціально-психологічний – авторитет провідного актора (держави або коаліції, міжнародні організації), що в умовах сучасної тотальної інформатизації є впливовим важелем регулювання.

Розглядаючи логіку, спрямованість та зміст соціальної і економічної діяльності головних, на сьогоднішній день, суб'єктів глобального управління зосередимося на визначенні основних інструментів, які переважно мають домінуючі ознаки «м'якого впливу». У коло таких інструментів нами включені бюджетна політика, банківсько-фінансовий моніторинг, утворення спеціальних (структурних) фондів та ініціативних програм допомоги, притягнення до відповідальності суб'єктів за порушення у виконанні визначених цілей тощо.

Так пріоритет інструментів «м'якого впливу» характерний для діяльності Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) – Organization for Ekonomik Cooperation and Development – міжнародної економічної організації розвинених держав, які визнають принципи представницької демократії та вільної ринкової економіки. Вона була створена в 1948р. як Організація європейського економічного співробітництва (ОЄЕС) з метою координації проектів економічної реконструкції Європи у межах «плана Маршалла» після Другої світової війни.

У 1960-х рр. склад ОЕСР помітно збільшився, і тепер до організації входять 34 країни: з 1961р. Австрія, Бельгія, Великобританія, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, США, Турція, Франція, Швейцарія, Швеція; Японія – з 1964 р.; Австралія (1971), Нова Зеландія (1973), Фінляндія (1969), Мексика (1984), Чехія (1995); з 1996р. – Угорщина, Польща, Південна Корея; Словаччина (2000) та з 2010 р. – Ізраїль, Словенія, Чілі, Естонія.

Частина світового ВВП країн-членів ОЕСР складає близько 60%, а основними напрямками діяльності є: масштабна аналітична робота з метою напрацювання рекомендацій щодо економічного розвитку; створення сприятливих умов та організація багатосторонніх переговорів з економічних проблем;побудова дієвих перешкод для «відмивання брудних грошей», умикання оподаткування, протидії корупції, хабарництву тощо. За участю ОЕСР розробляються і впроваджуються в життя механізми, які здатні покласти край практиці створення так званих «податкових оазисів».

Для переговорів про можливе членство як окремі суб'єкти запрошені країни (БРІКС) – Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка. У недалекому майбутньому до ОЕСР може приєднатися Індонезія.

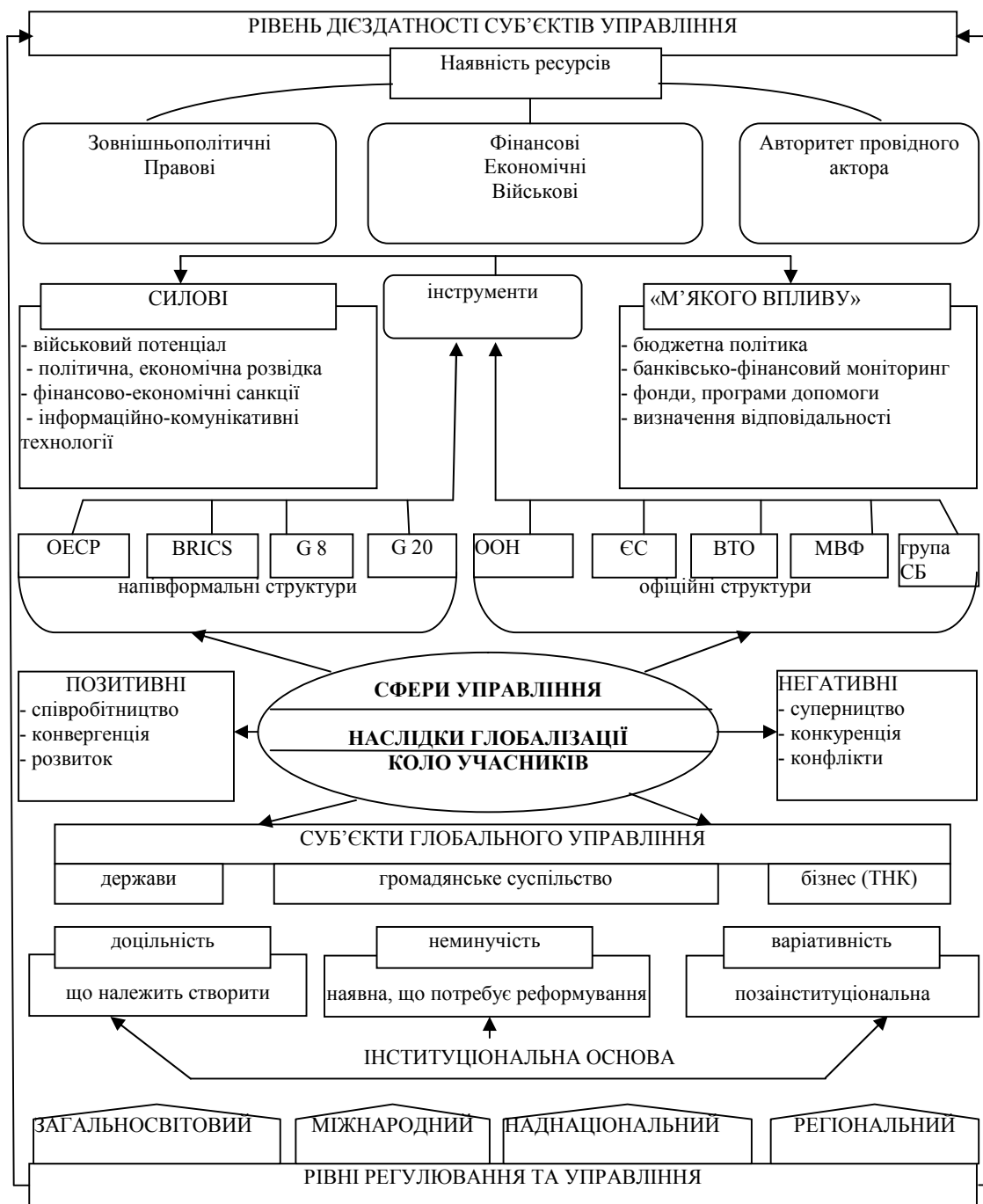

Рис.1. Принципова схема побудови глобального управління*

*Авторська розробка

Останнім часом ОЕСР на глобальному рівні сконцентрувала свою увагу на затвердженні та впровадженні на міжнародному рівні єдиних податкових стандартів.

У 2004 р. на Берлінській зустрічі міністрів фінансів G20 («великої двадцятки») були ухвалені міжнародні податкові стандарти, що були розроблені ОЕСР разом з державами, які не є членами цієї організації. З цього часу глобальний форум ОЕСР у співпраці з ФАТФ почав активний моніторинг країн, які припускаються недоброякісної податкової конкуренції. У 2007 р. до «чорних» списків податкових гаваней (tax havens) були занесені Андорра, Монако і Ліхтенштейн.

Основу стандартів склали вимоги щодо обліку інформації за запитом про податкові питання незалежно від чинного для певної країни законодавства у сфері захисту приватної інформації або банківської таємниці.

На зустрічі G20 (2009) ОЕСР підготувала поточну доповідь про впровадження юрисдикціями податкових стандартів і на цій підставі поділила усі країни на такі три категорії:

по-перше, юрисдикції, які достатньою мірою запровадили податкові стандарти, що схвалені на

міжнародному рівні (38 країн);

по-друге, юрисдикції, що прийняли на себе обов'язки з метою впровадження стандартів, але поки що впровадження має недостатній рівень. Ці країни поділені на дві підгрупи: податкові гавані (31 територія) та інші фінансові центри (Австрія, Бельгія, Бруней, Гватемала, Люксембург, Сінгапур, Чилі, Швеція);

по-третє, юрисдикції, що не прийняли зобов'язань щодо впровадження міжнародних податкових стандартів (Коста-Ріка, Малайзія, Уругвай, Філіппіни).

У такий спосіб фундатори ОЕСР намагаються стимулювати процес наповнення національних бюджетів податковими надходженнями, що природно викликає пошкваллення соціально-економічної політики, людського розвитку зокрема.

Дії аналогічної спрямованості характерні і для ЄС. З метою реалізації ідей подолання кризових явищ, покладених в основу механізму глобального економічного управління ЄС, відбулися принципові зміни у формуванні бюджетної політики. Так, в проекті бюджету ЄС-2013 передбачена межа у 2,9% щодо перебільшення виплат порівняно з 2012 р. В абсолютних цифрах ці виплати сягають 132,7 млрд. євро (у платежах) і 149,78 – у зобов'язаннях.

Радикальних змін зазнали й пріоритетні статті бюджету. Основні зусилля планується зосередити на підтримці стійкого економічного зростання: плани рятування єврозони спрямовані на допомогу передусім країнам з розвинутою економікою. Пакт зростання і зайнятості, якій набуває чинності наприкінці 2012 р. передбачає виділення на ці заходи 500 млрд. євро для рекапіталізації банків, обминаючи національні бюджети. Крім цього, готується до реалізації пакет заходів у 120 млрд. євро щодо збільшення капіталу Європейського інвестиційного банку на 10 млрд., підтримання малого, середнього бізнесу і молоді – на 55 млрд., виконання серії цільових програм створення та модернізації європейської інфраструктури, де передбачені терміни завершення не тільки в 2012 р., а й у майбутньому із загальною сумою витрат у 130 млрд. євро ($\approx 1\%$ ВВП ЄС).

З огляду на подальше зростання зовнішнього боргу ЄС до 83,4 % ВВП у I кварталі 2012 р. порівняно з 82,5 – у IV кв. 2011р. бюджетний пакт від 2 березня 2012 р. зобов'язав країни-члени ЄС на законодавчому рівні затвердити новий профіцитний (принаймі бездефіцитний) бюджет, де б видатки не перевищували 0,5 % ВВП над доходами. Порушників цієї вимоги чекають штрафні санкції – до 0,1 % ВВП, що планується спрямовувати у розпорядження Стабілізаційного механізму ЄС. Для порівняння в Україні зведений бюджет - 2012 має дефіцит у 42.6 млрд. грн. (2,8 % прогнозованого ВВП) [5].

Принагідно зауважимо, що в 2012 р. ЄС зробив ще декілька енергійних кроків на шляху підвищення ефективності управління. Зокрема створено Європейський стабілізаційний механізм (ЄСМ) – постійно діючий фонд фінансової стабільності єврозони замість Єврофонду фінансової стабільності з бюджетом у 440 млрд. євро та Європейського механізму фінансової стабільності (60 млрд. євро). До кінця жовтня 2012 р. бюджет ЄСМ повинен бути у межах 200 млрд. євро, а до кінця поточного року збільшитися до 700 млрд. [6]. Це допоможе реалізувати поточну Фінансову перспективу ЄС на 2008-2013 рр. (див. табл. 1).

Таблиця 1

Фінансова перспектива ЄС на 2008-2013 рр., млн. євро

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Сталий розвиток	61875	64895	67350	69795	72865	75950
1а. Зростання конкурентноспроможності та зайнятості	14390	166680	18965	21250	23540	25825
1б. Згуртування, ріст та зайнятість	47485	48215	48385	48545	49325	50125
1в. Збереження та управління природними ресурсами	57900	58115	57980	57850	57825	57805
В т.ч. сільське господарство – підтримка ринкових заходів та прямі фінансові виплати	43673	43354	43034	42714	42506	42293
1г. Громадянство, свобода, безпека та правосуддя	2935	3235	3530	3835	4145	4455
2. ЄС як світовий партнер	12115	12885	13720	14495	15115	15740
3. Адміністративні витрати	3815	3950	4090	4225	4365	4500
4. Компенсації	60	60	0	0	0	0
Сукупні обов'язкові виплати	138700	143140	146670	150200	154315	158450
Сукупні платіжні виплати	124600	136500	127700	126000	132400	138400

Значних перспектив розвитку людства також надає економічне співробітництво країн – членів БРІКС, яке останнім часом розвивається за такими стратегічними напрямками:

- стимулювання і здійснення загальної промислової політики у важливих сферах, де інтереси країн повністю збігаються (енергетика, спільна розвідка і розробка родовищ вуглеводневих, авіація, космос, фармацевтика);
- координація національних стратегій розвитку в галузі інноваційних систем, створення спільних фондів венчурного фінансування і страхування ризиків;
- узгодження позицій і об'єднаних дій у міжнародних фінансових організаціях, посилення впливу на прийняття міжнародних фінансових рішень, здійснення спільної підтримки у створенні регіональних валютних союзів і валютних зон;
- взаємодопомога та обмін досвідом у питаннях декриміналізації економічного розвитку і міграції робочої сили;
- розширення економічних взаємовідносин у сфері торгівлі;
- взаємодія щодо проектів у сфері енергозбереження, охорони навколишнього середовища, боротьби з глобальними змінами клімату.

Висновки. Світова фінансово-економічна криза 2008 – 2009 рр. викликала чергову хвилю наукової уваги до ідеології і практики сталого розвитку і економічного диригування процесами глобального управління, які розглядаються як стратегія не тільки національних, міжнародних соціально-економічних перетворень, а й як стратегія перебудови світового порядку.

У відповідь на це розвивається стійка тенденція до інструменталізації концепцій глобального управління – напрацювання на їх підставі конкретних пропозицій щодо реформування міжнародних фінансово-економічних організацій і політичних інститутів.

Досвід Євросоюзу, глобального управління з боку міжнародних економічних організацій дають підстави стверджувати, що й в майбутньому будуть стрімко розвиватися транснаціональні економічні і правові регулятори людського розвитку. Перевагами діяльності таких інститутів є гнучкість, динамізм, спеціалізація та можливість участі у глобальному управлінні як офіційних урядових, так і неформальних міжнародних організацій.

Література

1. Стратегический глобальный прогноз 2030. Расширенный вариант/[Арбатов А. Г., Барановский В.Г., Гонтмахер Е.Ш. и др.] ; под ред. А.А.Дынкина. – ИМЭМО РАН. – М.: Магистр, 2011. – 480 с. – ISBN 978-5-9776-0208-2.
2. Світова економіка і міжнародні відносини: понятійно-термінологічний словник/ І. Л. Сазонець, Н. В. Стукало, О. М. Сазонець, М. А. Шепелев. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 575 с. – ISBN 978-966-374-586-2.
3. Барабанов О.Н. Проблемы глобального управления: выбор аналитической парадигмы / О. Н. Барабанов // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2009. – № 2. – С. 5–13.
4. Ney J. The Paradox of American Power. Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone. Oxford, 2002.
5. Бюджетный пакт ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rbc.ua/rus/top/show>. – Название с экрана.
6. Основы институциональной структуры ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webeconomy.ru/index.php>. – Название с экрана.
7. Ши Цзянь Сюнь. Перспективы экономического сотрудничества БРИКС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.people.com.cn/95181>. – Название с экрана.